

PREDGOVOR

Naučni skup »Prosveta i školstvo u NOR-u i revoluciji naroda i narodnosti Jugoslavije« organizovan je na osnovu odluke Saveta akademija nauka i umetnosti SFRJ. Održan je u Novom Sadu od 7. do 9. septembra 1983, a njegova organizacija je bila poverena Vojvođanskoj akademiji nauka i umetnosti.

Za Skup je bilo prijavljeno 42 referata, ali ih je podneto 36. Sve akademije nauka i umetnosti uputile su na Skup svoje predstavnike sa napisanim referatima, koji se sada objavljuju u ovom zborniku. Pored tih referata, u zbornik su uvrštena i usmena saopštenja koja je 11 učesnika podnelo uzimajući, po jednom ili dva puta, reč u diskusiji vođenoj na kraju prvog i drugog dana rada Skupa. Izostala su samo dva saopštenja nedavno preminulog akademika Dušana Nedeljkovića, koji pre smrti nije, na žalost, stigao da svoje izjave autorizuje i pripremi za štampu.

Skup je 7. i 8. septembra radio u Novom Sadu u plenarnim sednicama. Trećeg dana (9. septembra) njegovi učesnici su posetili nekoliko ustaničkih mesta u Sremu znamenitih za istoriju NOR-a u celini, a posebno za pojavu i razvitak partizanskog školstva u Vojvodini. Tako je i završna sednica Skupa održana u selu Subotištu, u zgradi stare osnovne škole u kojoj su 9. septembra 1943. partizanski učitelji Srema na svom savetovanju usvojili nastavni plan novog školstva u svojoj oblasti. Na taj način su se i učesnici Skupa uključili u svečano obeležavanje četrdesete godišnjice ovog događaja.

Naučni skup »Prosveta i školstvo u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji naroda i narodnosti Jugoslavije« predstavljao je nastavak zamašnog posla započetog 1981. u Strugi, skupom »Kultura, umetnost i nauka u NOR-u i revoluciji«, koji je organizovala Makedonska akademija nauka i umetnosti. Savet akademija nauka i umetnosti SFRJ odlučio je tada da se, na jednom novom naučnom sastanku, sistematski prikažu dostignuća i razmene iskustva i saznanja, postignuta u proučavanju obrazovne delatnosti, prosvetno-pedagoškog rada i razvoja školstva u vreme NOR-a i revolucije širom naše zemlje. Tako bi se, sumiranjem i sistematizovanjem dosadašnjih naučnih rezultata u ovoj oblasti, zatvorio jedan i ot-

vorio drugi ciklus istraživačkog rada na izučavanju svih područja duhovnog stvaralaštva, koje je bujalo na poprištima naše revolucije, uporedo sa njenom svakodnevnom vojnom, političkom i ideološkom aktivnošću.

Inicijatori i organizatori ovog Skupa su znali da se u razmatranju nastanka, razvoja i dometa novog, revolucionarnog školstva i obrazovanja tokom NOR-a ne polazi od početka. Već decenijama se ova problematika proučava od strane istorijske i pedagoške nauke u naučnim centrima svih naših republika i pokrajina. Mnogi vredni radovi su publikovani i pristupačni su najširoj naučnoj i kulturnoj javnosti. Među njima, međutim, preovlađuju radovi uže, regionalne tematske i problemske orijentacije. U njima su nagomilane mnoge interesantne i značajne činjenice, koje govore o istorijsko-pedagoškim iskustvima i specifičnostima pojedinih krajeva naše zemlje iz vremena NOR-a i revolucije.

Jasno je da se nauka ne može zadovoljiti samo obogaćivanjem empirije o razvoju prosvetne, vaspitno-obrazovne delatnosti u užim regionima, ili stalnim produbljivanjem znanja o specifičnosti ovih pojava u pojedinim delovima Jugoslavije. Pored ostalog to bi moglo da odvede u apsolutizaciju regionalnih iskustava i davanje njima značaja i obeležja koja stvarno nisu imala. Zato naučna misao i u ovim područjima istraživanja, i u historiografskim i pedagoškim naučnim disciplinama, teži širem, sveobuhvatnijem sagledavanju ovih problema, teži otkrivanju opšteg u pojedinačnom i posebnom, jugoslovenskog u zemaljskom, oblasnom i regionalnom. Za ostvarivanje ove težnje, skupovi ovakve vrste su ne samo dobro došli, već i neophodni. Na njima se najlakše, kroz stvaralački razgovor i razmenu saznanja i mišljenja, uočavaju tražene jugoslovenske opštosti i zajedništva u mnoštvu lokalnih i zemaljskih posebnosti. To sa svoje strane olakšava pristupanje sintetskoj obradi ovih pojava, a sinteza opet daje podsticaj na nove istraživačke napore, za dalji strpljivi i prilježni rad na osvetljavanju novih fenomena koji se uvek ispočetka otkrivaju.

Koliko je ovim stremljenjima i potrebama istorijske i pedagoške nauke skup »Prosveta i školstvo...« doista doprineo najbolje je da sude stručni čitaoci ovog zbornika. Sami njegovi učesnici su, na svojoj završnoj sednici, ocenili da je Skup bio koristan i uspešan naučni sastanak, da su na njemu saopštavani faktografski fundirani i solidno dokumentovani referati, koji su mahom bili analitički usmereni, mada su zadržali i elemente sintetičkih, pa i teorijskih pogleda na problematiku socijalnih, kulturnih i idejnih korena obrazovno-vaspitnih delatnosti u NOR-u i revoluciji. Na sličan način ocenjena je i diskusija vođena na Skupu.

Čitalac zbornika će lako utvrditi da su referati i diskusije na Skupu sadržali dosta tematske raznovrsnosti, da su u njima još uvek pretežno isticane specifičnosti prosvete i školstva u pojedinim krajevima zemlje, ali da je dolazio do izražaja i visok stepen identičnosti ili sličnosti u suštinskim pitanjima razvoja ovih delatnosti tokom NOR-a i revolucije širom Jugoslavije. U svetlu tih činjenica, moglo bi se konstatovati da je Skup u Novom Sadu ispu-

mio zadatak koji se pred njega postavljao: doprineo je sumiranju i sistematizovanju dosadašnjih naučnih rezultata u izučavanju prosvete i školstva tokom NOR-a i revolucije i ukazao je na puteve daljeg, još šireg i produbljenijeg sagledavanja ovih problema. Ističući da je njihovo dalje izučavanje korisno i neophodno, učesnici Skupa su ocenili da se ono može podići na još viši nivo i u vezi s tim su zaključili da je potrebno:

a) U većoj meri problematizovati i kritički ispitivati pojedine pojave, njihovim sagledavanjem u kontekstu opšte političke i ideološke strategije i taktike KPJ i revolucionarnog subjekta naše revolucije;

b) Proučavati i okupatorsko-kvislinški sistem obrazovanja i porediti naučne, idejne, socijalne i političke osnove i orijentacije novog, revolucionarnog obrazovanja sa starim, građanskim i fašističkim obrazovanjem;

c) Analizirati odnos tradicije i revolucionarne inovacije u sistemu »partizanskog« vaspitanja i obrazovanja;

d) U većoj meri i produbljenije proučavati pedagošku misao i ideje revolucionarnih snaga pre drugog svetskog rata i u toku NOR-a i revolucije;

e) Uobličavati i sintetizovati zajednička jugoslovenska iskustva i opredeljenja u razvoju vaspitno-obrazovne delatnosti i drugih oblika duhovnog stvaralaštva iz vremena NOR-a i revolucije.«

Da bi akademije koordinirano i kontinuirano uticale u pravcu sprovođenja ovih zaključaka i uputstava, učesnici Skupa u Novom Sadu su predložili Savetu akademija nauka i umetnosti SFRJ da se obrazuje stalni i jedinstveni međuakademijski odbor za proučavanje duhovnog stvaralaštva u NOR-u i revoluciji. Zadatak odbora bio bi »da inicira i potpomaže sistematsko izučavanje ove problematike, kao i da podstiče publikovanje izvora za istoriju prosvete, školstva, nauke, kulture i umetnosti u vreme NOR-a i revolucije«.

Naučni skup u Strugi 1981. bio je posvećen velikom jubileju naše istorije: četrdesetogodišnjici ustanka 1941. Sastanak u Novom Sadu, takođe je vezan za značajne istorijske događaje i datume: za četiri ispunjene decenije najvećih bitaka oslobodilačkog rata (Netretvu i Sutjesku), drugog zasedanja AVNOJ-a i rađanje naše Republike. Vojvođani, kao neposredni organizatori i domaćini Skupa, povezali su njegovo održavanje sa obeležavanjem četrdesetogodišnjice usvajanja nastavnih planova i programa partizanskih škola u Sremu.

Predajući ovaj zbornik kritičkom sudu javnosti, organizatori Skupa »Prosveta i školstvo u NOR-u i revoluciji...« se nadaju da će u njemu naći korisno štivo svi oni koje interesuje ovo veliko razdoblje naše savremene istorije.

Jul, 1984.

Čedomir Popov

